

Het conservatorium

Als docent compositie hamerde ik er vaak op, dat een leerling kennis moet nemen van een bonte verscheidenheid aan theorieën en systemen. Alleen het vak harmonieleer, en liefst ook contrapunt, vergt meer aandacht. Dat vak zou men moeten leren beheersen.

De reden daarvoor ligt voor de hand. Harmonieleer is nog steeds breed toepasbaar. Zo ook het contrapunt. Een systeem als het serialisme bijvoorbeeld, dat in de 20ste eeuw is ontstaan, sterft vrijwel zeker een snelle dood. Het is namelijk een bedacht systeem, i.p.v. gegroeid.

Elk bedacht systeem in de schone kunsten loopt het risico snel te sterven. Begrijp echter wel, dat ik met *bedacht* niet de middelen bedoel, maar de inhoud.

Film is relatief nieuw en uitgevonden. Bedacht, dus. Maar de structuur van een film komt voort uit de structuur van de roman. Er wordt een verhaal verteld. Een beeld maken van plastic is evenmin een bedachte kunstvorm. Het gaat immers om het beeld, niet om het materiaal.

Een docent compositie moet wel bedacht zijn. Bedacht op de vele valkuilen die mogelijk zijn, als het gaat om het vak compositie. Nieuwe systemen moeten zeer kritisch worden bekeken.

Mijn leermeester vertelde me eens over zijn samenwerking met prof. Adriaan Daniël Fokker, die het 31-toons systeem van Christiaan Huygens had uitgewerkt. Prof. Fokker heeft zijn bevindingen gepubliceerd in zijn Rekenkundige Bespiegeling der Muziek (1945).

In Nederland was men in de 20ste eeuw dol op dergelijke bespiegelingen. En mijn leraar was altijd in voor een experiment. Prof. Fokker was als musicus, hoewel hij even muziek gestudeerd had, een amateur, dus kon hij wel wat hulp gebruiken.

Volgens het 31-toons systeem wordt een octaaf niet in 12 gelijke intervallen verdeeld, maar in 32. Dit levert namelijk reinere klanken op. Zoals ik in mijn cursus harmonieleer heb uitgelegd, moet je bij een evenredige verdeling van het octaaf in 12 halve secondes rekenen op onzuivere klanken.

De afstanden die volgens het 31-toons systeem ontstaan, zijn kleiner dan een halve seconde. Muziek die gebruik maakt van intervallen die kleiner zijn dan een halve seconde, noemt men microtonaal.

Het boek van Fokker heb ik gelezen. Het was interessant, maar ik betwijfelde zeer of dit systeem in de praktijk bruikbaar, dan wel nodig zou zijn. De meester was inmiddels gestopt met het schrijven van muziek voor het 31-toons orgel dat destijds was geconstrueerd, omdat - zo zei hij - je aan twaalf verschillende tonen genoeg hebt. Zelfs een musicus met een absoluut gehoor vindt het prima zo.

Hij was nu eenmaal praktisch ingesteld en ik ook. Dat boek heb ik nog ergens, maar ik kijk er niet meer naar om. Het 31-toons systeem is dan ook een systeem waar je kennis van neemt, niet een systeem dat je leert beheersen, of waar je je lang mee bezig zou moeten houden.

Inmiddels noemt men zowat elke muzieksoort waar een paar tonen in voorkomen die kleiner zijn dan een halve seconde microtonale muziek. Maar als een zanger vals zingt, kun je ook microtonale muziek horen. Ik vind het nog steeds niet bruikbaar, of nodig.

Behalve de fascinatie voor techniek, en daardoor voor de inzet van machines en apparatuur - later de computer - ontwikkelde men in de 20ste eeuw tevens een fascinatie voor muziek die van buiten

Europa kwam. Hoe verder weg de oorsprong, hoe beter.

Vraag me niet waarom. Westerse muziek is ontstaan uit het beste van het beste. Geniale musici uit de meest ontwikkelde landen ter wereld hebben zich er mee bezig gehouden. Om dan te gapen van bewondering voor een exoot die een lullig trommeltje bespeelt, vind ik overdreven.

Als componist neem je er echter wel kennis van. Gewoonlijk is er niets nieuws onder de zon. Zelfs het ritme, dat sterk vertegenwoordigd is in volkse muziek, is maar zelden nieuw. Overigens, voor werkelijk verfijnde ritmes moet u de Cello Suites van J. S. Bach hebben.

Populariteit is recht evenredig aan de interesse en de smaak van een groot deel van de bevolking. Meestal is een groot deel van de bevolking niet al te slim. Democratie is daarom wel een goed systeem, maar verre van ideaal.

We kunnen er dus op rekenen, dat tot in lengte der dagen steeds weer allerlei banaliteiten de kop op zullen steken. Gelukkig is dat ook een bron van vermaak. Ik vergeet nooit meer die jongen uit de Achterhoek, die in nep-Amerikaans fanatiek stond te rappen dat hij het getto meer dan zat was. Een gezonde jongen, dat wel. Groot geworden door aardappelen en verse groente, alles van eigen land.

Het laatste wat een docent compositie zou moeten willen, is een leerling beïnvloeden door hem of haar diepgaand kennis te laten nemen van een bedacht systeem. Maar ik bedoel daar niet mee, dat een leerling zich niet diepgaand in een systeem naar keuze zou mogen verdiepen.

Het is dat *naar keuze*, dat een belangrijk verschil maakt. Momenteel is de situatie op minimaal één conservatorium zo, dat een student die graag harmonieus componeert, gedwongen wordt om zich intensief bezig te houden met een compositietechniek die hem absoluut niet aanstaat.

Ik zou het niet pikken. Ja, ik heb me tijdens mijn opleiding verdiept in nieuwerwetse systemen, maar dat wilde ik zelf. Het conservatorium dwong mij daar niet toe.

Het conservatorium had ook een studio, waar je als componist naar hartelust mocht experimenteren. Voor die eer heb ik echter bedankt. Apparatuur leidt alleen maar af. Computers trouwens ook. Je kunt altijd nog na je studie de knoppen leren bedienen. Zo moeilijk is dat niet.

Waarom sommige conservatoria relatief snel overgaan van werkelijk broodnodige kennis naar malle fratsen, weet ik niet, maar ik kan er wel een slag naar slaan. Men is dan gevallen voor de techniek. Ik val er zelf ook wel een keertje voor. Als ik bijvoorbeeld mijn computer aanzet, terwijl ik eigenlijk met een simpel potloodje muziekpapier vol zou moeten schrijven.

Vluchtgedrag stimuleren bij jonge mensen vind ik niet verstandig. Componeren doe je op papier. Voor de uitwerking, daar heb je soms techniek voor nodig. Begin je te snel met techniek, dan loop je het risico dat de leerling met lukrake klanken gaat spelen, of met algoritmes, of met door een computer gegenereerde toonreeksen. Dat zou een vervelende gewoonte kunnen worden.

Dit zal u wellicht verbazen, maar al eeuwenlang is er niets verzonnen dat fundamenteel nieuw is. De dodecafonie ontstond omdat men het negatief van de harmonieleer wilde toepassen i.p.v. het origineel. Het was nog steeds de ouderwetse harmonieleer, maar gespiegeld. Nota bene het nog oudere contrapunt moest er aan te pas komen om het interessant te maken.

Nadenken kun je in je luie stoel en daar heb je niet eens een potloodje voor nodig. En als je de harmonieleer en het contrapunt hebt bestudeerd, en de meester heeft je voorbeelden uit de praktijk

én je eigen werk laten analyseren, dan weet je meer dan genoeg over compositie. De rest is talent.

Veel valt er namelijk niet te verzinnen. Je plaatst klanken in de tijd. De varianten die mogelijk zijn, kun je in een paar dagen tijd bedenken. Ik zou een student in compositie dan ook willen aanraden om tevens filosofie te studeren en literatuur te lezen.

Nog gekker maakt een conservatorium het, als een student compositie moet leren noteren volgens de regels. Dit lijkt wel nuttig, maar ik herinner me van mijn studie, dat mijn leraar me zo ongeveer drie keer tijdens mijn hele studie gezegd heeft dat ik iets op een andere wijze zou moeten noteren.

Het is alsof je een schrijver dwingt om een opleiding tot redacteur te volgen. De uitgever dient een tekst geschikt te maken voor publicatie, niet de schrijver. Bovendien, als je muziektheorie studeert, krijg je talloos veel voorbeelden onder ogen. Als je daar niet voldoende van leert, hoor je niet eens op een conservatorium thuis.

En wat de notatie van uiterst moderne muziek betreft, er is een bijzonder dun boekje in de handel waarin precies staat hoe je muziek moet noteren die niemand echt wil horen.

Nog niet zo lang geleden heb ik mezelf van de grond op moeten rapen. Een jong talent, een tiener, was reeds wereldberoemd in Nederland. Hij vond dat hij klaar was met studeren. Zijn leraar was voor hem meer een collega, ofschoon hij hem af en toe nog om raad vroeg. Zijn muziek - ik was niet verrast - is heel erg goed, volgens de laatste mode, zoals die in bepaalde kringen heerst.

Ik ben blij voor hem; hij heeft me immers de slappe lach bezorgd. En hij wordt vanzelf volwassen.

Instrumentatie, daar krijg je ook les in, als componist. Da's heel nuttig. Uiteraard heb ook ik me verdiept in een paar instrumenten. En nog steeds luister ik aandachtig naar elke straatmuzikant die ik tegenkom. Je vak moet je immers bijhouden, zeker als je ouder wordt en vergeetachtig.

Al met al bespeur ik in Nederland een tendens om studenten in compositie breed op te leiden, waardoor ze zaken leren die een componist alleen maar afhouden van de hoofdzaak, het scheppen van kunst, terwijl men in Vlaanderen de aandacht liever op de muziek zelf richt.

Het is slechts een kwestie van tijd, of de student krijgt les in vergadertechniek en marketing. Waarschijnlijk is dit het gevolg - in Nederland - van het ondergeschikt maken van een voorheen nogal elitaire opleiding als het conservatorium aan de normen die gelden voor HBO-scholen.

Jonge mensen die componist willen worden, heb ik lang geadviseerd om naar het conservatorium te gaan. Enkele jaren geleden heb ik daar het advies aan toegevoegd, dat ze vooral geen school moeten kiezen waar men progressief denkt te moeten zijn. Kies voor de provincie. Ga anders naar België, hou ik ze voor. Compositie is als religie. Muziek overspant eeuwen, geen decennia.

Ik hoop niet dat ik binnenkort jonge talenten moet adviseren om privéles te nemen. De meesters die privé lesgeven zijn vaak dezelfde als de docenten op een conservatorium, maar privé ben je vrij om te bedanken voor vakken waar ook de docent, na enig aandringen, weinig heil in blijkt te zien.

Nog een anekdote. Toen ik na een tijdje privéles van de meester me op het conservatorium meldde voor de eerste les die door de overheid werd betaald, ontving ik van de administratie een vel papier met daarop een rij verplichte vakken. Enigszins beteuterd overhandigde ik het vel aan de meester.

Die schrapte meteen driekwart van de vakken. Dat kon toen nog. Ik ben er nu nog blij om.